

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

УДК 392:316.7

Цитування:

Денисюк Ж. З. Традиційна етнокультура як маркер ідентичності та ціннісних орієнтирів в умовах кризового стану суспільства. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2024. № 4. С. 3–9.

Denysiyuk Zh. (2024). Traditional Ethnoculture as a Marker of Identity in the Conditions of a Crisis State of Society. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 4, 3–9 [in Ukrainian].

Денисюк Жанна Захарівна,
доктор культурології, доцент,
проректор з наукової та виховної роботи
Національної академії керівних кадрів
культури і мистецтв
<https://orcid.org/0000-0003-0833-2993>
ResearcherID: <http://www.researcherid.com/rid/G-9549-2019>
jdenesuk@dakkim.edu.ua

ТРАДИЦІЙНА ЕТНОКУЛЬТУРА ЯК МАРКЕР ІДЕНТИЧНОСТІ ТА ЦІННІСНИХ ОРІЄНТИРІВ В УМОВАХ КРИЗОВОГО СТАНУ СУСПІЛЬСТВА

Мета статті – розглянути традиційну етнокультуру, що виступає маркером національної ідентичності в умовах кризового стану суспільств. **Методологія** дослідження ґрунтується на системному та ціннісному підходах, а також на застосуванні аналітичного методу, синтетичного, культурологічного, що дало змогу комплексно розглянути означену проблематику й отримати відповідні результати дослідження. **Наукова новизна** полягає в теоретичному осмисленні та актуалізації питань формування механізму традиції в межах етнічної культури суспільства та виявленні їх сутнісних характеристик, що слугують визначниками ідентичності (приналежності) до певної культури, особливо в умовах кризового стану суспільства, зумовленого як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками. **Висновки.** В результаті проведеного дослідження з'ясовано, що традиційна етнокультура є не лише важливим історичним феноменом, а й інструментом адаптації суспільства до кризових викликів. Вона слугує ядром культурної системи, яке зберігає унікальність народу, взаємодіючи з іншими рівнями культури, збагачуючи їх своїми символами, традиціями й цінностями. Традиційна етнокультура є важливим ресурсом, який допомагає суспільствам долати кризи, зберігати свою унікальність та інтегруватися у світовий культурний простір, не лише виступаючи маркером національно-культурної ідентичності, а й формуючи духовну основу для подальшого розвитку.

Ключові слова: традиційна етнокультурна, етнокультурні цінності, етнокультурна традиція, етнос, ідентичність, культурна ідентичність, духовна сфера, кризові стани суспільства, етнокультурне ядро, ціннісно-смісловий універсум.

Denysiyuk Zhanna, D.Sc. in Cultural Studies, D.Sc. in Cultural Studies, Vice-Rector for Scientific and Educational Work, National Academy of Culture and Arts Management

Traditional Ethnoculture as a Marker of Identity in the Conditions of a Crisis State of Society

The purpose of the article is to consider traditional ethnoculture, which acts as a marker of national identity in the conditions of a crooked state of societies. **The research methodology** is based on systemic and value approaches, as well as on the application of an analytical method, synthetic, culturological, which will allow a comprehensive consideration of the specified issues and obtain the corresponding research results. **The scientific novelty** lies in the theoretical understanding and updating of the issues of forming the mechanism of tradition within the ethnic culture of society and the identification of their essential characteristics, which serve as determinants of identity (attunement) to a certain culture, especially in the conditions of a crooked state of society, caused by both internal and external factors. **Conclusions.** As a result of the research, it was found that traditional ethnoculture is not only an important historical phenomenon, but also a tool for adapting society to crisis challenges. It serves as the core of the cultural system, which preserves the uniqueness of the people, interacting with other levels of culture, enriching them with its symbols, traditions and values. Traditional ethnoculture is an important resource that helps societies overcome crises, preserve their uniqueness and integrate into the world cultural space, acting not only as a marker of national and cultural identity, but also forms the spiritual basis for further development.

Keywords: traditional ethnocultural, ethnocultural values, ethnocultural tradition, ethnicity, identity, cultural identity, spiritual sphere, crisis states of society, ethnocultural core, value-semantic universe.

Актуальність теми дослідження. Традиційна етнокультура є вагомим маркером національної та культурної ідентичності, особливо в умовах кризового стану суспільства, коли в спільноті посилюється потреба в стабільності, єдності та самоусвідомленні. Етнокультурні елементи, такі як мова, традиції, звичаї, музика, танці, народні ремесла та символіка, виконують функцію суспільного об'єднання та забезпечення його духовної стійкості. У часи криз національні й етнічні спільноти прагнуть звертатися до своїх коренів, щоб знайти опору у власній історії та культурі, що дозволяє консолідувати цю спільноту та протистояти зовнішнім викликам. Традиційні звичаї та обряди часто містять у собі важливі моральні принципи, які допомагають підтримувати суспільний порядок у складні часи екзистенційних потрясінь. Також у глобалізованому світі, де поширюється уніфікація культур, традиційна етнокультура стає захистом від втрати національної самобутності. В умовах соціальних, політичних або економічних криз або, як у випадку українського суспільства, в умовах повномасштабної війни, що триває, етнокультура набуває особливого значення, адже стає основою для пошуку самоідентифікації та збереження єдності народу, перетворюючись і на символ опору, і протистояння агресору.

Аналіз досліджень і публікацій. Проблематика досліджень української етнокультури та ідентичності має значний корпус наукових праць, серед яких варто виокремити праці таких дослідників, як Л. Аза [1], О. Башкеєєва [2], Н. Глебова [3], В. Желанова [4], В. Куєвда [5], О. Матвієнко [4], Т. Лугуценко [6], Ю. Нікішенко [7], М. Оксютович [8], Р. Поліщук [9], Н. Столярчук [10], С. Харченко [12], Р. Шульга [13], М. Шутова [14] та ін.

Мета роботи – розглянути традиційну етнокультуру, що виступає маркером національної ідентичності в умовах кризового стану суспільств.

Виклад основного матеріалу. Характерними рисами будь-якої культури є її етнічна складова, що підкреслює унікальність та неповторність серед інших культур. Етнічне начало формувалося протягом значного відрізка часу та конкретно-історичних умов життя того чи іншого народу, сполучаючи між собою чинники природного, культурного та психосоціального порядку, які фактично й відтворювали окремішність народу. Все те важливе, що було притаманне етносу протягом історичного часу його буття, акумулювалося в певних моделях соціальної та політичної

організації, поведінки, способу мислення, самоусвідомлення, культуротворення та комуніціювання, що було властивим етносу та згодом перетворилося в ментально-ціннісні установки, орієнтири, ідеали. Традиційна етнокультура є частиною загальної системи культури, яка відображає особливості життєдіяльності, світогляду, звичаїв і традицій певної етнічної групи. Вона є основою ідентичності народу та зберігає культурні коди, передані з покоління в покоління. Етнокультура посідає особливе місце, адже вона зберігає архетипи й уявлення, що становлять основу національної ідентичності. Її елементи – мова, народна творчість, обряди, ремесла, фольклор – є відображенням колективного досвіду та історії. Характерними рисами традиційної етнокультури є її автентичність, що засвідчує унікальність кожного народу; історична тяглість, колективний спосіб творення та відтворення, що здійснюється через спільну участь; символізм в обрядодіях, світоглядних настановах, віруваннях тощо. Етнічна традиція, на думку вчених, «формується у період молодості етносу, коли він активно виробляє навички пристосування до навколишнього середовища, і може бути віднесена до періоду традиційного суспільства. Етнічну традицію визначають як певну сукупність стандартів поведінки, що передаються через механізм умовного рефлексу, сигнальної спадковості. Тобто це ієрархія стереотипів і правил поведінки, культурних канонів, політичних та господарських форм, світоглядних настанов, характерних для даного етносу, яка, по суті, визначає своєрідність кожного етносу, його місце серед інших народів» [7].

Отже, етнічність формується та існує в контексті того соціального досвіду, з яким ідентифікують себе самі представники етносу або ж його ідентифікують як окреме утворення члени іншої етнічної групи. Простір буття будь-якого етносу є соціоприродним утворенням, специфіка якого знаходить відображення у формах та модусах національної культури. Середовище етнокультурних спільнот виступає не тільки як своєрідний контекст, у взаємодії з яким формується культура, але і як її власна невід'ємна складова частина [3, 31]. Відповідно, в часі формування і буття етносу зароджуються і формуються його цінності, що й визначають соціокультурну організацію, аксіосферу етносу. Етнокультурні цінності формувалися у визначених хронотопно-географічних межах та на певних етапах цивілізаційного розвитку етнічних спільнот. Протягом тривалого періоду існування та життєдіяльності традиційних суспільств такі

цінності в їхніх культурах виконували домінуючу роль регуляторів суспільного буття, унормовуючи світоглядні позиції, моделі поведінки, моральний вибір тощо. Тобто етнокультурні цінності творили смислове середовище, що знаходило відображення в матеріальній і духовній культурі та формувало базові основи буття етнічної спільноти, її ціннісно-смисловий універсум (ЦСУ). Відтак у процесі етногенезу народів базові цінності, як відзначає дослідниця Л. Аза, створюючи культурну основу, визначають правила взаємовідносин, розставляють пріоритети, дають оцінки, окреслюють цілі. Відповідно, етнічність являє собою усвідомлений простір комунікації і взаємодії, що завжди ґрунтується на ідентифікації себе на противагу іншим [1, 18]. Отже, етнокультурні цінності у своїй сутнісній основі містять певну культурну автентичність, що становить також підґрунтя ідентифікаційної моделі. Етнокультурні цінності включають у себе світоглядні установки (ідеї, поняття, смисли), які визначає традиційна культура і які поділяють усі індивіди, що належать до культурного поля певної національної спільноти / народу. Вони формуються в процесі життєдіяльності етнічної спільноти, визначаються рівнем культурного розвитку та являють собою певну смислову парадигму впорядкованості соціального життя за шкалою значущості / преференційності різних його сторін та аспектів. Як на макрорівні (соціуму), так і на мікрорівні (індивідів) етнокультурні цінності, ЦСУ, визначають систему взаємовідношень у соціумі, впливаючи загалом на суспільне буття, розвиток культури, діяльність і мотивацію людини. Етнокультурні цінності як певні життєві орієнтири формує та утворює культура етносу, що в процесі своєї еволюції здійснює відбір і «кристалізацію» певних вартостей, які мають першорядне значення в бутті спільноти. Отже, «етнічність» як суспільний феномен виступає одним з обов'язкових, системоутворювальних факторів, що включає етнокультурні особливості мови, матеріальну та духовну культуру, обряди, звичаї, традиції тощо. Етнічність й етнічна культура тісно пов'язані з традицією як єдино доцільним і відомим способом накопичення і трансляції як соціокультурного досвіду загалом, так само й цінностей етнічної спільноти, які повинні відтворюватися в часопросторі буття інших поколінь. Під традицією найперше розуміється закон, закономірність, «що визначає і забезпечує суспільно-психологічну, етнокультурну спадкоємність і свідомо підтримується народом задля забезпечення своєї життєдіяльності, збереження

етнокультурної, ментальної самості» [5, 9–10]. Тож традиції за допомоги цінностей та соціокультурної спадщини, що передається від поколіннями до покоління протягом тривалого часу, утворюють «колективну пам'ять» суспільства, забезпечуючи його самототожність і спадкоємність розвитку.

З погляду акумулювання соціального досвіду етнокультура містить у собі найсуттєвіші результати комунікації етнічних спільнот щодо освоєння суспільного буття і постає сукупністю матеріальних та духовних цінностей, які водночас виступають регуляторами цього буття, ЦСУ суспільства. З огляду на те, що етнічне становить основоположну сутність національного, саме в етнокультурних цінностях акумульовано екзистенційний, психологічно-культурний, ментальний досвід етносів. Протягом значного часу він залишався сталим, використовуючи міжпоколінну трансмісію для подальшого свого збереження та відтворення в просторі й часі. Повною мірою такі цінності стали визначальними в подальшому розвитку як культури загалом, так і в духовних константах, що знайшло відбиття та певну кодифікацію у звичаєво-обрядових практиках, фольклорі та мистецтві, етично-релігійних нормах, соціально-повсякденних правилах поведінки тощо. Включеність «етнічного» в національне буття дозволяє останньому й соціуму загалом зберігати свою самобутність та унікальність, слугуючи при цьому «ідентифікаційним маркером» національно-культурної ідентичності. Етнічне як частина існує і проявляє себе в межах загальнолюдського (єдиного цілого). Як зазначено вище, етнічне відчуває на собі вплив цінностей інших народів. Своєю чергою, етнічне істотно впливає на функціонування і розвиток загальнолюдського. Іншими словами, загальнолюдське (ціле) виступає як єдність етнічних цінностей (частин) у діалогічному різноманітті їх взаємозв'язків. Такий принцип цілісності дає змогу зробити висновок: загальнолюдське, з одного боку, зберігає і захищає етнічні цінності, все позитивне, досягнуте народами в процесі їх історичного розвитку; з іншого боку, воно містить у собі можливість консенсусу між етнічними спільнотами. Загалом цінності кожної етнічної культури утворюють своєрідну сенсожиттєву вісь, яка є магістральною для буття етносу та в процесі динаміки може зазнавати певних змін і трансформацій, коли на зміну вичерпаному потенціалу одних цінностей приходять інші, більш необхідні.

Визначаючись автентичними сенсами, будь-яка етнічна культура завдяки певним

нормам, цінностям, ідеалам формує свій особливий культурний соціум, свою форму соціокультурного спілкування, свої морально-етичні засади суспільного життя, включно із власними типами мислення, почуваннями, ціннісними орієнтаціями, які спираються на притаманне конкретному етносу самобутнє світосприйняття [1, 14]. Цінності, утворені певною етнічною культурою, становлять її головну сутність, що дозволяє розглядати культуру того чи іншого народу як систему його духовно-моральних цінностей та ідеалів, втілених як в артефактах народної творчості, так і в різних сферах буття – звичаях, святах, обрядах, побутових традиціях тощо. Етнокультурні цінності, сформовані в культурі, постійно знаходять відображення в людській життєдіяльності. З одного боку, символічне означення цінностей етнокультури визначає її певні межі, а з іншого – ці межі розширюються в процесі міжкультурної та міжетнічної взаємодії, які й визначають розвиток етнічних культур. Етнічну культуру необхідно також розуміти як соціокультурний феномен, який детермінується територіальною спільністю, наявністю схожих культурних рис, самодостатніх для етносу з однорідною соціальною структурою, певною замкненістю і локалізованістю в просторі. Позаяк національна культура характеризується потужністю, поширенням через системи комунікації, у цьому просторі етноси, етнокультури розвиваються в тісній взаємодії, утворюючи при тому своєрідну етнокультурну матрицю соціокультурного простору. Соціокультурний простір постає як «важливий аспект формування моделі світу, що має такі характеристики, як протяжність, структурність, співіснування та взаємодія, координація елементів культури» [12, 66]. У відображенні основи культурної матриці загалом, так й етнокультурних цінностей зокрема, особливу роль відіграють архетипи етнічної культури, які є найбільш фундаментальними структурами в складі культури. У кожній культурі домінують свої етнокультурні архетипи, що визначають особливості світогляду, національного характеру, способів культуротворення та шляху історичного розвитку народу. Етнокультурні архетипи являють собою константи національної духовності, що виражають і закріплюють сутнісні особливості етносу та його культурних цінностей. В етнокультурних архетипах у стислому вигляді представлений колективний досвід народу, його система цінностей, які трансформовані та закодовані в базові моделі соціокультурного етнічного досвіду, що знаходять відображення в ЦСУ культури. Саме в них містяться глибинні

онтологічні засади буття етносу, втілені в архетипних образах, культурних практиках, мовному коді. У процесі цивілізаційного розвитку суспільств етнокультурні цінності ввійшли в основу національних цінностей, успадковуючись національними культурами, становлячи її ядро або культурну матрицю. Тобто в цьому разі вони мислимі як сталі й незмінні сенси, що пройшли чималі випробування часом та існують у довершеній формі і своїм універсальним змістом все ж здатні задовольняти потреби представників етнічної та національної спільноти. Передусім до такого ядра належать способи світовідчуження, мислення, соціальні регулятори поведінки, характер культуротворення. Оскільки кожен етнос здійснює освоєння навколишнього світу в процесі свого розвитку через культуру, то, відповідно, формуються ті конфігурації духовності, які в певних межах увиразнюють її самобутність й окремішність.

Слід також зазначити, що етнокультурні цінності мають амбівалентну природу, оскільки, з одного боку, вони універсальні, а з іншого – мають унікальні особливості, що притаманні тільки конкретному етносу. Так, у різних етнокультурах фактично наявна одна й та сама структура системи цінностей, але яка по-різному сконцентрована та втілена. Сюди відносяться такі відомі цінності, що мають статус загальнолюдських універсальних, а саме: краси, добра, істини, свободи, цінності рідної землі, природи, матері, традицій. Таким чином, через етнічну культуру стає можливим долучитися до загальнолюдських цінностей та культурних універсалій. Об'єктивні умови загальноцивілізаційного розвитку суспільств, що супроводжувався змінами в економічній, політичній, соціальній та інших сферах, нарощення технологій та збільшення їх присутності в повсякденному бутті, інформаційно-комунікативні засоби й канали накопичення та поширення інформації стали чинниками світоглядних зрушень, що, звісно, мали наслідки й в аксіологічній системі ЦСУ. Етапно такі зміни пов'язані з переходами (а фактично тривалими процесами трансформацій) від традиційного суспільства до індустріального, від індустріального – до постіндустріального та інформаційно-глобального. Найбільш значимими цінностями індустріального суспільства є універсалізм та утилітаризм. Установка універсалізму сприяла формуванню суспільного уявлення про універсальність способу життя, яка спиралася на віру в прогрес. Відтак пріоритетом була зміна старого новим, яке апіорі видавалося кращим і позитивнішим. У нових умовах, як

відзначає Р. Поліщук, культура стає творінням процесу соціокультурного змагання, економічних та політичних перегонів. Як наслідок, одночасно з процесом уніфікації відбувається посилення реакції локального на глобальне, яке часто складається з вкрай нестабільних частин, таких, що суперечать традиційному контексту [9, 10].

Культура постіндустріального суспільства, на відміну від культури індустріального, стала розвиватися ще більш динамічно, опосередковуючись здебільшого технологічними чинниками економічного та суспільного розвитку. Перехід від прискороного технологічного розвитку до передових технологій зумовив перерозподіл трудових ресурсів та їх нову організацію, що позначилося на формуванні нових цінностей, які спрямовували нові можливі напрями розвитку суспільства та сучасного типу особистості.

Цінності формуються певним історичним часом та культурним середовищем, де й виконують свої функції. Відповідно, окремі базові універсальні або загальнолюдські цінності, а також етнокультурні цінності є майже незмінними протягом всіх часів, решта ж – визначаються і наповнюються тими змістами, які відображають загальний стан світовідчужання, мислення та вартісно-значеннєвих переваг як на рівні загальносвітових тенденцій, так і конкретних суспільств. Кожна доба, стан суспільного розвитку, технічний прогрес впливають на процес творення смислів, особливо на етапі їхнього поширення. Але, на думку Р. Шульги, можна говорити також про те, що незмінним залишається іманентне наповнення культурних смислів – спрямованість на інтеграцію суспільства, на консолідацію дій його членів [13, 385]. Особливо гостро питання ціннісних пріоритетів та визначень постало в добу Постмодерну, для якої характерним є глобальне переосмислення всіх цінностей культури, її сенсів, уникнення будь-яких ціннісних ієрархій та авторитетів. У цій ситуації етнокультурні цінності підпали водночас як під нівеляцію і забуття, так й отримали реактуалізацію, зумовлену тотальним глобалізмом та пошуками усталеного опертя в ціннісно-екзистенційному вимірі. Загалом суспільство постмодерну характеризується занепадом ієрархічних інститутів і жорстких соціальних норм, а також розширенням сфери індивідуального вибору й участі.

Серед тенденцій ціннісної трансформації в сучасному світі називають як підвищений запит на свободу, справедливість, гуманність і толерантність, так і переміщення уваги на

матеріальну сферу, панування філософії споживацтва, підкріплене надлишковим прагматизмом та утилітаризмом, віртуалізацію суспільних відносин. Будь-яке порушення сталості суспільного ладу, його ціннісно-сміслових норм, зумовлене як зовнішніми, так і внутрішніми чинниками, пов'язане з процесами трансформації та переосмислення, що супроводжуються певними негативними наслідками. Так, глобалізаційні процеси ставлять під сумнів традиційні цінності, моральні норми та етичні ідеали, які були притаманні суспільствам і культурам на попередніх етапах розвитку. Розуміння феномену трансформації цінностей людини в процесі історичного розвитку суспільства, при переході від одного його типу до іншого, полягає в тому, що цінності, які сформувалися та домінували на певному етапі суспільного розвитку, у подальшому виявилися недієздатними у зв'язку з новими суспільними вимогами. Це саме можна зазначити й щодо етнокультурних цінностей. Їх основна місія в умовах цивілізаційного розвитку суспільств змінилася, поступившись місцем спочатку іншим цінностям технологічно-інформаційної доби, а потім набула нового осмислення в парадигмі буттєвого сенсовизначення. На відміну від індустріального типу суспільства, у якому домінували матеріальні цінності, а соціалізацію здійснювали традиційні інститути (сім'я, освіта, трудовий колектив) за допомогою передачі досвіду від покоління до покоління, в інформаційному суспільстві виникають нові цінності, які стають орієнтирами для більшості громадян [6, 35]. Глобалізаційні перетворення, що супроводжуються тенденціями культурної уніфікації, актуалізували також національно-етнічну складову в дихотомії глобального та національно-специфічного. Глобальні цінності, що формуються, на думку дослідників, утворюють надзвичайно динамічну систему, у якій перманентно відбуваються істотні перетворення з постійним виникненням нових цінностей та руйнуванням старих, звичних цінностей та ідентичностей. Антитезою глобальності став етноцентризм (або локальність). Глокалізм породив явище етноренесансу, яке, однак, мало різні кути свого заломлення та різні наслідки (інколи негативні) в історії народів протягом ХХ та на початку ХХІ ст. Потреби, які задовольняються цінностями як глобального характеру, так й етнокультурними, утворили певні суперечності, що позначилося на функціонуванні аксіосфери суспільства загалом. На думку М. Оксютович, така ситуація є характерним показником перехідного періоду

світової спільноти до нових етнополітичних цінностей. Перспективою розвитку в цьому напрямі є використання культурної багатоманітності, що полягає в утвердженні суверенітету держав, відродженні культури національних меншин та етнічних груп, збереження окремішності їх світоглядного континууму і ЦСУ [8, 11].

Сплеск суспільного інтересу, затребуваності етнічного компоненту культури як екзистенційно-ціннісного опертя зумовлений насамперед такими кризовими станами буття соціуму, коли світоглядно-культурні, ціннісні імперативи етносу і його культури, що пройшли різні етапи свого становлення і розвитку, постають єдино прийнятними й зрозумілими та допомагають «згладжувати» деструктивний стан соціуму. За таких умов етнічна складова, що утворює культурне ядро етносу та формує філософсько-світоглядні, ментально-психологічні засади буттєвого визначення спільноти в просторово-часовому континуумі, виступає тим регулятором, що здатен унормувувати різні соціокультурні колізії та відновлювати й забезпечувати цілісність існування в соціумі. Дослідники відзначають, що в періоди глобальних змін, коли змінюються практично всі елементи ментального простору, сталими залишаються глибинні, архетипові елементи, втілені в базових символах [2, 264].

Загальний аналіз динаміки соціокультурного та суспільно-політичного розвитку засвідчує, що періоди актуалізації підвищеного інтересу до етнічної культури та її цінностей в українському суспільстві спостерігаються якраз у часи кризового загострення, пов'язані із політичними протестними рухами проти подекуди узурпаторських і неправомірних дій владних структур та наявної системи цінностей. Аналізуючи динаміку актуалізації національної ідентичності, дослідники відзначають, що в попередні роки війни, з 2014-го і навіть раніше, за часів Незалежності, великій частині українського суспільства була притаманна розмита, неоплачена або відстрочена ідентичність. Лише після повномасштабного вторгнення українці усвідомлено переходять до «досягнутої ідентичності», з рефлексією над своїми фундаментальними цінностями. Конструювання української ідентичності ж у сучасних умовах вимагає уваги до особливостей її трансформації як всередині країни так, і за кордоном [15, 110]. Відтак «домінуючі смисли української національно-громадянської ідентичності та належності стали одним із важливих чинників солідаризації, масового опору та стійкості

українського суспільства російській агресії, як у вертикальному вимірі (відносини громадян до держави) так і в горизонтальному (відносини між самими громадянами) [11, 151–152], що в умовах кризового періоду сприяють об'єднанню, зміцнюють почуття спільності та підтримують моральний дух суспільства.

Наукова новизна полягає в теоретичному осмисленні та актуалізації питань формування механізму традиції в межах етнічної культури суспільства та виявленні їх сутнісних характеристик, що слугують визначниками ідентичності (приналежності) до певної культури, особливо в умовах кризового стану суспільства, зумовленого як внутрішніми, так і зовнішніми чинниками.

Висновки. Етнокультура є не лише важливим історичним феноменом, а й інструментом адаптації суспільства до кризових викликів. Вона слугує ядром культурної системи, яке зберігає унікальність народу, взаємодіючи з іншими рівнями культури, збагачуючи їх своїми символами, традиціями й цінностями. Традиційна етнокультура є важливим ресурсом, який допомагає суспільствам долати кризи, зберігати свою унікальність та інтегруватися у світовий культурний простір, не лише виступаючи маркером національно-культурної ідентичності, а й формуючи духовну основу для подальшого розвитку.

Література

1. Аза Л. О. Етнічність у сучасному контексті. *Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки*. 2013. №3 (20). С. 13–20.
2. Башкеєва О. М. Особливості функціонування символів у період «ментальних революцій». *Гілея: науковий вісник*: зб. наук. праць. 2015. Вип. 96. С. 263–267.
3. Глебова Н. І. Концепція етнокультурного простору: теоретико-методологічні підходи. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2012. Вип. 15. С. 29–34
4. Желанова В. В., Матвієнко О. В. Національно-культурна ідентичність особистості: сутність та структура. *Інноваційна педагогіка*. 2022. № 1 (49). С. 17–20.
5. Куєвда В. Т. Рефлексія етнокультурних домінант в українській психологічній думці: історико-психологічний вимір. *Історико-психологічна реконструкція психологічної думки в етнокультурному просторі України*: монографія. Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2012. С. 5–33.
6. Лугуценко Т. В. Трансформація цінностей як фактор формування інформаційної цивілізації. *Філософські дослідження*: збірник наукових праць СНУ ім. В. Даля. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2012. С. 33–41.

7. Нікіщенко Ю. І. Поняття «етнічна культура» і «традиційна культура» в етнокulturології. *Наукові записки*. 2004. Т. 24: Теорія та історія культури. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2362ad6b-d715-4d7d-80b6-439229a981c3/content> (дата звернення: жовтень 2024).

8. Оксютювич М. О. Етнокultura в контексті глобалізаційних процесів: соціально-філософський аналіз : автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03 / Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир, 2014. 17 с.

9. Поліщук Р. І. Культурна ідентичність як субстанційний чинник формування світогляду українського народу в епоху глобалізації : автореф. ... канд. філос. наук. Львів, 2017. 22 с.

10. Столярчук Н. М. Культурна ідентичність у полі культурологічної рефлексії. URL: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/download/278/8616/19368-1?inline=1> (дата звернення: жовтень 2024).

11. Українське суспільство в умовах війни. Рік 2024 : колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін. ; за ред. Є. Головахи, С. Дембіцького. Київ : Інститут соціології НАН України, 2024. 450 с.

12. Харченко С. П. Етнокultura і етнокulturalна цивілізація: філософсько-історичний контекст. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Історія. Філософія. Політологія* : зб. наук. праць. Одеса : Фенікс, 2015. Вип. № 9. С. 63–67

13. Шульга Р. Культура як просторі національного порозуміння. *Українське суспільство: моніторинг соціальних змін* : зб. наук. праць. Вип. 2 (16). Київ, 2015. С. 384–389.

14. Шутова М. О. Реконструкція фактів етнокulturalи від архетипів до стереотипів. *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. Вип. 25. 2014. С. 508–521.

15. Яремчук С., Дияк В., Тушко К. Проблеми формування української культурної ідентичності в умовах війни. *Грані*. 2023. № 26 (1). С. 105–111.

References

1. Aza, L. O. (2013). Ethnicity in the Modern Context. *Current Problems of Sociology, Psychology, Pedagogy*, 3 (20), 13–20 [in Ukrainian].

2. Bashkeieva, O. M. (2015). Peculiarities of the Functioning of Symbols during the Period of "Mental Revolutions". *Hileia*, 96, 263–267 [in Ukrainian].

3. Hlebova, N. I. (2012). The Concept of Ethnocultural Space: Theoretical and Methodological Approaches. *Scientific Bulletin of the Lesya Ukrainka Volyn National University*, 15, 29–34 [in Ukrainian].

4. Zhelanova, V. V., & Matviienko, O. V. (2022). National and Cultural Identity of the Individual: Essence and Structure. *Innovative Pedagogy*, 1 (49), 17–20 [in Ukrainian].

5. Kuievda, V. T. (2012). Reflection of Ethnocultural Dominants in Ukrainian Psychological Thought: Historical and Psychological Dimension. *Historical and Psychological Reconstruction of Psychological Thought in the Ethnocultural Space of Ukraine*. Kirovohrad, 5–33 [in Ukrainian].

6. Luhutsenko, T. V. (2012). Transformation of Values as a Factor in the Formation of Information Civilization. *Philosophical Studies: Collection of Scientific Works of the V. Dahl SNU*. Luhansk, 33–41 [in Ukrainian].

7. Nikishenko, Y. I. (2004). The Concepts of "Ethnic Culture" and "Traditional Culture" in Ethnoculturalogy. *Scientific Notes. Theory and History of Culture*, 24. Retrieved from: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/2362ad6b-d715-4d7d-80b6-439229a981c3/content> [in Ukrainian].

8. Oksiutovych, M. O. (2014). Ethnoculture in the Context of Globalisation Processes: Social and Philosophical Analysis. *Abstract of Candidate of Sciences' Thesis*. Zhytomyr [in Ukrainian].

9. Polishchuk, R. I. (2017). Cultural Identity as a Substantial Factor in the Formation of the Worldview of the Ukrainian People in the Era of Globalisation. *Abstract of Candidate of Sciences' Thesis*. Lviv [in Ukrainian].

10. Stoliarchuk, N. M. (n.d.). Cultural Identity in the Field of Cultural Reflection. Retrieved from: <http://catalog.liha-pres.eu/index.php/liha-pres/catalog/download/278/8616/19368-1?inline=1> [in Ukrainian].

11. Dembitskyi, S., Zlobina, O., Kostenko, N. et al. (2024). *Ukrainian Society in War Conditions. Year 2024*. Kyiv [in Ukrainian].

12. Kharchenko, S. P. (2015). Ethnoculture and Ethnocultural Civilization: Philosophical and Historical Context. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: History. Philosophy. Political Science*, 9, 63–67 [in Ukrainian].

13. Shulha, R. (2015). Culture as a Space of National Understanding. *Ukrainian Society: Monitoring of Social Changes*, 2 (16), 384–389 [in Ukrainian].

14. Shutova, M. O. (2014). Reconstruction of Facts of Ethnoculture from Archetypes to Stereotypes. *Problems of Semantics, Pragmatics and Cognitive Linguistics*, 25, 508–521 [in Ukrainian].

15. Yaremchuk, S., Diak, V., & Tushko, K. (2023). Problems of Forming Ukrainian Cultural Identity in Wartime. *Hrani*, 26 (1), 105–111 [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 11.10.2024

Отримано після доопрацювання 14.11.2024

Прийнято до друку 22.11.2024